

Noordoost-Brabant: groei in het vizier

Noordoost-Brabant wordt dit jaar hard getroffen door de economische neergang. De regionale economie krimpt in 2009 naar verwachting met 4,7%. De conjunctuur- en exportgevoelige industriële sector duwt de regio ver in de min, maar zorgt ook voor een groei-impuls in 2010. De regio profiteert van een aantrekkelijke wereldhandel. In 2010 zal de economie van Noordoost-Brabant dan ook weer groeien.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en in het derde kwartaal klimt de economie uit het dal onder leiding van de aantrekkelijke export. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei komt in 2010 voor geheel Nederland naar verwachting uit op 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,9%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,6%	2,1%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,8%	-6,6%
Uitvoer	2,7%	-10,7%	2,1%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	7,9%

Bron: ING Economisch Bureau

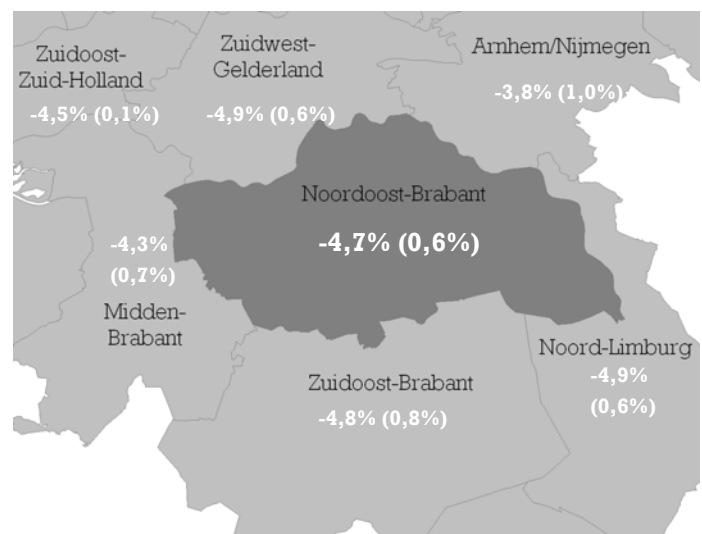
*percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Noordoost-Brabant harder toe dan in de rest van het land?

Vooral door de ruime aanwezigheid van de industrie staat de economie van Noordoost-Brabant dit jaar nog zwaarder onder druk dan de meeste andere regio's. Als gevolg van verslechterde vooruitzichten kampen bedrijven uit verschil-

lende sectoren met een flinke vraaguitval. De industrie gaat hierin voorop, met de transportsector in zijn kielzog. Al met al verwachten wij een krimp van 4,7% (figuur 1). Dat is 0,5% meer krimp dan het landelijke gemiddelde en 0,2% minder dan de verwachting voor Noord-Brabant als geheel.

Figuur 1 Economische groeiverwachting 2009-(2010)

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Noordoost-Brabant er structureel slecht voor?

Nee, hoewel de crisis de regionale economie weliswaar op zijn grondvesten heeft doen trillen, staat de economie van Noordoost-Brabant er structureel redelijk goed voor. De belangrijkste pijlers van de economie zijn nog grotendeels intact en de vraaguitval is in de meeste sectoren niet structureel.

Door haar internationale karakter is de industrie in Noord-oost-Brabant zwaar getroffen. Het betreft bedrijven waarvan een groot deel conjunctuurgevoelig is, waardoor de teruggang dieper is, maar het herstel ook sterker. De aanwezigheid van grote bedrijven als Heijmans en Océ zijn zeer waardevol voor de regio. Zij vergroten zowel direct als indi-

rect de regionale werkgelegenheid. De spin-off van dergelijke bedrijven voor toeleverende en dienstverlenende bedrijven versterkt de economie. Bedrijven die in de vroegcyclische chipsector actief zijn, hebben de marktomstandigheden al zien verbeteren. Vroegcyclische bedrijven vergroten op termijn de baankansen van werkzoekenden als eerste.

4. De industrie en transport worden dus het zwaarst getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	-2,1%	1,0%
Industrie	-0,7%	-9,7%	2,9%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,3%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-9,5%	2,7%
Zakelijke dienstverlening	3,4%	-4,3%	0,6%
Overheid	2,2%	0,5%	0,6%
Zorg	3,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,0%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

De toegenomen financiële onzekerheid leidt daarnaast tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit afgeremd worden doordat de koopkracht verslechtert. Ondanks zuinigere consumenten realiseren supermarkten dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de basisbehoefte waarin zij voorzien. Van alle krimpemde sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min.

Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben de meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus spinnen daarentegen garen bij de verslechterde betalingsmoraal. De bouw liet als enige commerciële sector in het eerste kwartaal 2009 nog een klein plusje in zien. Niettemin begint de recessie ook daar steeds merkbaarder te worden. Binnen de groothandel worden vooral de exporterende bedrijven – traditioneel juist de groeimotor – hard geraakt. De afhankelijkheid van de wereldhandel speelt hen dit jaar parten.

5. Is de bodem van het dal voor Noordoost-Brabant in zicht?

De verwachting is dat de regio als één van de eerste regio's weer uit het dal omhoog zal klimmen. De regio kent veel vroegcyclische bedrijven. Voorop lopen in de teruggang betekent meestal ook voorop lopen in het herstel. Zeker wanneer dit herstel in het buitenland wordt ingezet. Behalve de bouw zullen alle sectoren in 2010 een periode van sterke krimp achter zich laten. De veelal lange looptijd van bouwprojecten zorgt voor een vertraagd effect op de productie, waardoor dit de enige sector is die in 2010 nog sterker krimpt dan in 2009. De hard getroffen sectoren industrie, transport en groothandel richten zich het eerst op en ontwikkelen zich in 2010 een stuk voorspoediger. De aantrekkende wereldhandel zorgt voor een exportherstel, waar vooral deze sectoren de vruchten van plukken. De oververtegenwoordiging van de industrie vormt voor Noordoost-Brabant een belangrijke bron van versneld economisch herstel in de regio. Wij verwachten dat de groei van de Noordoost-Brabantse economie in 2010 met 0,6% bijna even hoog zal zijn als het landelijke gemiddelde (0,7%).

6. Vorig jaar was er nog sprake van sectorbrede personeelstekorten. Betekent dit dat het verlies aan banen beperkt blijft?

Nee, de gevolgen van de economische recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses iets minder negatief zijn bijgesteld, zijn de berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen nog niet van de lucht. Door vertragende factoren, zoals de deeltijd-WWW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan in dit jaar. Over beide jaren samen gaan landelijk tussen de 350.000 en 400.000 banen verloren.

Noord-Brabant kent op dit moment een zeer ongunstige verdeling van de werkgelegenheid. Een vijfde is actief in de zwaar getroffen industrie. Dat is 7%-punt meer dan gemiddeld in Nederland. Daarnaast werken er verhoudingsgewijs weinig mensen in publieke functies. Het banenverlies in de provincie wordt steeds meer zichtbaar. Desondanks ligt het zwaartepunt in het industriële verlies pas volgend jaar. Dit komt enerzijds doordat een deel van de dalende werkgelegenheid wordt opgevangen door het niet invullen van vacatures. Anderzijds maakt de industrie relatief veel gebruik van de deeltijd-WWW. Hierdoor wordt voorkomen dat het aantal banen nu flink terugloopt. Met het verstrijken van de looptijd zal het aantal ontslagen alsnog oplopen. In totaal gaan er naar verwachting 23.000 industriële banen verloren in Noord-Brabant. Dit is bijna een kwart van het verlies van alle industriële werkgelegenheid in Nederland. Maar niet alleen de industrie wordt flink geraakt. Ook in de zakelijke dienstverlening gaat bijna eenzelfde aantal banen verloren. In totaal moet de provincie rekening houden met een verlies van circa 70.000 banen.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau

* Aantal banen van werkzame personen in duizenden

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu te investeren. Zo ook de Provincie Noord-Brabant. Onder andere door herstructureringswerken eerder uit te voeren worden oude bedrijfstreinen aantrekkelijker gemaakt als vestigingsplaats voor nieuwe bedrijven. Ook investeert de Provincie meer middelen om de Brabantse economie structureel te versterken. Stimulering van R&D-activiteiten en duurzaamheidsinitiatieven krijgen daarbij terecht veel aandacht. Verder dragen gemeenten een steentje bij. Zij richten zich vooral op de gevolgen van de crisis voor inwoners door bijvoorbeeld een actief arbeidsmarktbeleid waarbij bestrijding van werkloosheid voorop staat. De Rijksoverheid ten slotte subsidieert vier grote innovatieprojecten in Zuidoost-Nederland. Het gaat onder andere om de verdere ontwikkeling van printtechnologie en chipmachines. Niet alleen grote spelers als ASML, Philips en Océ zullen hiervan de vruchten plukken, ook toeleveranciers en opleidingsinstellingen zijn erbij gebaat. De overheidsinvesteringen hebben de economische teruggang niet het hoofd kunnen bieden, maar bieden wel de nodige ondersteuning op de weg naar herstel.

8. Waar zouden ondernemers in deze tijden van crisis extra aandacht aan moeten besteden?

Van belang is om het hoofd koel te houden en te reageren op de korte termijn ontwikkelingen, maar tegelijkertijd voorbereidingen te treffen om te kunnen profiteren van marktkansen die zich na de crisis aandienen. De volgende onderwerpen vergen daarbij extra aandacht.

Cash is King

Als het economisch minder gaat, heeft dat direct gevolg voor het betalingsgedrag van debiteuren. Dit kan nadelig zijn voor

de liquiditeitspositie van uw bedrijf. Tijd dus om uw werkkapitaal actief te gaan beheren. Denk daarbij aan snellere facturering, scherpere incassoprocedures en inschakeling van gespecialiseerde partijen. Verder kunt u met debiteurenbevoorschotting liquiditeit vrijspelen.

Regeren is vooruitzien

Juist nu is het zeer belangrijk om te weten wat de gevolgen van verslechterende marktomstandigheden zijn voor uw bedrijf. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Wat kunt u doen als die ene goede klant vertrekt? Hoe verlicht u dit jaar de effecten en hoe werkt dit in 2010 uit? Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten.

Metten is weten

Rentabiliteit gaat uiteindelijk boven omzet, wees hiervan bewust en kijk vooruit. Vaak zijn de kosten en opbrengsten per product of dienst wel bekend, maar ontbreekt de overview. Als u beschikt over goede managementinformatie, kunt u een verdiepingsslag maken en inzichtelijk krijgen hoe u kunt bijsturen. De investering die daarvoor nodig is, betaalt zich zonder twijfel terug. Relevante vragen zijn bijvoorbeeld: hoeveel verdien ik op een bepaalde relatie? Wat is de concentratiegraad van de klantenportefeuille? Wat is de verhouding tussen omzet en kosten en tussen vaste en variabele kosten?

Ken uw klant

Elke ondernemer zal zeggen dat hij zijn opdrachtgevers goed kent. Maar is dat ook echt zo? Bedrijfsketens worden complexer en contacten vinden vaak uitsluitend nog digitaal of telefonisch plaats. Is uw contactpersoon representatief voor het gehele klantenbestand en hoe komt u achter veranderingen in de behoeftes van uw klant? Het is waardevol om uw kennis op dit punt te vergroten en op die manier mee te denken. Want reken maar: nu het economisch tegenzit, zullen ook opdrachtgevers hun wensen aanpassen.

Niets kalmeert zozeer als een genomen besluit

Ondernemen draait om keuzes maken. Soms ook harde keuzes. Het belangrijkste is de keuze voor het aanbrengen van focus. Succesvolle ondernemers concentreren zich op datgene waar ze goed in zijn of willen worden. Neem daarom afscheid van verliesgevende activiteiten en klanten. Kijk kritisch naar uw prijzen en schakel waar nodig extern advies in. Anderen kunnen u helpen om met een frisse blik naar uw organisatie te kijken. Dit kan een organisatieadviseur zijn, uw accountant of uw bank. Door vroegtijdig in gesprek te gaan, kunnen ze proactief meedenken. Hier komen vaak goede oplossingen uit voort.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Edse Dantuma,
Regio-econoom
Noord-Brabant
020 56 39 778

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 30 oktober 2009.

